

811.163.41'367

811.163.41'367.625

<https://doi.org/10.18485/sj.2020.25.1.15>

ИВАНА З. МИТИЋ*
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 15. 10. 2019.
Прихваћен: 15. 01. 2020.

РАЗРЕШЕНО СЛАГАЊЕ И СЛАГАЊЕ
ГЛАГОЛА СА ПОСЛЕДЊИМ ЧЛАНОМ КООРДИНИРАНОГ
(НЕ)МОДИФИКОВАНОГ СУБЈЕКТА КОГА ЧИНЕ
ПРВИ ЧЛАН СРЕДЊЕГ И ДРУГИ ЧЛАН
ЖЕНСКОГ РОДА**

У овоме раду*** испитују се ефекти који иницирају слагање глагола са последњим чланом координираног превербалног (не)модификованог субјекта чији је први члан средњег, а други женског рода насупротив разрешеном слагању. Досадашња истраживања експерименталног типа (Вилер Голд и др. 2016) и она на материјалу корпуса (Маретић 1899, Корбет 1983) показују да је разрешено слагање чешће употребљен образац слагања од слагања глагола са последњим чланом координираног немодификованог субјекта. Као значајни фактори, препознати су линеарна блискост последњег члана глаголу (Марушич и др. 2015 – за словеначки; Вилер Голд и др. 2016 – за српски) и вредност рода (Вилер Голд и др. 2016). У овоме раду, продукцијским експериментом и претрагом *Српског мрежног корпуса* испитано је шта се дешава у условима модификације, те да ли линеарна блискост има утицаја и на слагање са првим чланом координираног

* ivana.mitic@filfak.ni.ac.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта *Динамика структура савременог српског језика* (бр. 178014), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

*** Рад се заснива на делу необјављене докторске дисертације аутора. Дисертација под називом *Ефекат граматичких и семантичких карактеристика координираних субјеката на слагање глагола у роду у српском језику* одбрањена је 16. јула 2019. године на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу.

субјекта. Резултати показују да је линерна блискост фактор који утиче не само на слагање са последњим чланом него и на слагање са првим чланом координираног модификованог субјекта, а опционалност између првог и последњег члана координираног субјекта изазвана променама линеарне блискости умањује шансу да дође до разрешеног слагања.

Кључне речи: конгруенција, координирани субјекат, род, линеарна блискост, модификација.

1. УВОД

У овоме раду испитујемо ефекте који доприносе слагању глагола са последњим чланом (не)модификованог координираног превербалног субјекта кога чине први члан средњег и други члан женског рода множине насупрот разрешеном слагању. Под разрешеним слагањем подразумевамо слагање глагола у мушком роду до кога долази када глагол не успе да се сложи у роду са једним од чланова координираног субјекта. Потоњи образац је у досадашњим истраживањима на материјалу корпуса (Маретић 1899, Корбет 1983)¹ препознат као фреквентнији од претходног. У истраживању експерименталног типа на материјалу српског језика (Вилер Голд и др. 2016), за услов у коме се глагол слаже са координираним немодификованим субјектом кога чине први члан средњег и други члан женског рода, разрешено слагање је документовано већим бројем погодака од слагања глагола са последњим чланом. Ови аутори сматрају да су линеарна блискост и редослед вредности рода фактори који значајно мењају пропорцију образаца слагања. Марушич и др. (2015) тврде да је линеарна блискост фактор који утиче само на избор последњег члана конјункције за контролора слагања у словеначком језику. Ни претходни ни потоњи аутори не разматрају шта се дешава са обрасцима слагања када се координирани субјекат модификује, чему ће у овом раду бити посвећена значајна пажња.

Будући да је у ранијим истраживањима забележено да је слагање појава која се услед промена у систему рода мења (Московљевић 1983, Кошпрдић 2018), у овоме раду, продукцијским експериментом као и претрагом *Српског мрежног корпуса*, проверава се:

- 1) да ли је линеарна блискост фактор који одређује избор само последњег члана конјункције за контролора слагања,
- 2) какав је однос између слагања са последњим чланом координираног (не)модификованог субјекта и разрешеног слагања у савременом српском језику.

¹ Слагањем глагола са координираним субјектом на материјалу корпуса бавили су се, између осталог, и Станојчић (1967, 1980) и Бојовић (2003).

Циљ нам је да испитамо који фактори подстичу слагање са последњим чланом конјункције насупрот разрешеном слагању, као и да ли подаци из савременог српског језика добијени продукцијским експериментом показују исту ширу слику као и подаци добијени на материјалу корпуса. Ексерцирани примери из *Српског мрежног корпуса* који садрже координирани модификовани субјекат показују да је слагање са последњим чланом значајно чешће употребљено него разрешено слагање. Резултати добијени претрагом корпуса у истом су смеру као и резултати продукцијског експеримента 1, у коме се испитује слагање глагола са координираним модификованим субјектом. Што се тиче слагања глагола са координираним немодификованим субјектом, резултати добијени продукцијским експериментом о коме реферишу Вилер Голд и др. (2016) за центар у Нишу показују да изворни говорници српског језика чешће користе образац разрешеног слагања од обрасца у коме се глагол слаже са последњим чланом координираног субјекта. Резултати добијени претрагом корпуса, пак, показују да су слагање са последњим чланом координираног субјекта и разрешено слагање образци слагања који су подједнако доступни. Питање је зашто слагање са последњим чланом конјункције јача у условима модификације. Резултати експеримента 1 и они добијени претрагом корпуса иду у прилог предикцији хипотезе да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом, о чему ће детаљније бити речи у самој раду.

2. ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ДЕО

2.1. Досадашња истраживања

У досадашњој теоријској литератури несумњиво је потврђено да су слагање са последњим чланом координираног субјекта кога чине први конјункт средњег и други конјункт женског рода и разрешено слагање доступни образци слагања у српском језику. У зависности од тога да ли се слагање посматра као чисто синтаксички и(ли) процес који се дешава и на интерфејсу са фонологијом, разматрају се фактори који доприносе настанку ових образаца слагања. Бошковић (2009) сматра да је слагање стриктно синтаксички процес – на слагање са последњим чланом координираног субјекта и разрешено слагање утичу синтаксички фактори – док Марушич и др. (2015) и Вилер Голд и др. (2016) слагање дефинишу и као процес који се дешава на интерфејсу са фонологијом – на слагање са последњим чланом координираног субјекта утичу и фактори из фонологије. У наставку овог поглавља детаљније разматрамо доступне приступе слагању.

Бошковић (2009) сматра да се операција слагања састоји од следећих операција: *проба* (енгл. *Probe*), *поклапање* (енгл. *Match*), и *вредновање* (енгл. *Value*). Како овај аутор тврди, када се глагол слаже са координираним субјектом кога чине први конјункт средњег и други конјункт женског рода, доступне су

две опције за слагање: глагол може добити дифолт вредност или се слаже са последњим чланом координираног субјекта (као у примеру 1 и 2), док слагање са првим чланом није могуће (као у примеру 3).

1. Села и вароши су уништени.
2. Села и вароши су уништене.
3. *Села и вароши су уништена.

Слагање је према Бошковићу (2009) процес који се дешава у синтакси, а могућност слагања са првим или са последњим чланом координације базирана је на операцији слагања. Овај аутор не разматра да ли било који вид модификације има утицаја на одабир последњег члана конјункције за контролора слагања и на одабир разрешеног слагања, те ћемо проверити да ли Бошковићеве тврдње важе и за слагање глагола са модификованим координираним субјектом. Ако наши експерименти покажу другачије резултате, то ће бити од значаја за допуну и редефинисање постојећег „чисто” синтаксичког модела.

Марушич и др. (2015) на материјалу словеначког језика испитују удео фонолошких и синтаксичких фактора у продуковању образаца слагања.² Они сматрају да на слагање глагола са првим чланом координираног субјекта утиче хијерархијска блискост, док на слагање са последњим чланом утиче линеарна блискост. Хијерархијска и линеарна блискост делују у два одвојених граматикама, и одвојено утичу на слагање са првим и на слагање са последњим чланом. Ови аутори наводе да обрасци слагања настају као резултат двеју операција: операције спајања и операције копирања. Слагање са последњим чланом дешава се на тај начин што се операција спајања одвија у синтакси, док се операција копирања обележја са контролора на мету дешава на интерфејсу са фонологијом. Уколико узмемо у обзир тврдње ових аутора да линеарна блискост утиче једино на слагање са последњим чланом координираног субјекта, онда је последњи члан координираног субјекта подједнако добар контролор слагања, без обзира на то да ли је координирани субјекат (не)модификован. Поред овога, последњи члан конјункције подједнако је добар контролор слагања у условима модификације јер се линеарна блискост последњег члана глаголу у превербалним условима не мења. Наведене тврдње биће проверене у нашем раду.

Вилер Голд и др. (2016, 2017) испитују слагање са немодификованим координираним субјектом. Према мишљењу ових аутора, линеарна блискост последњег члана координираног субјекта глаголу и распоред вредности рода значајно утичу на учешће образаца слагања. Наиме, резултати истраживања

² С обзиром на то да резултати ранијих истраживања показују да се српски и словеначки понашају исто када је реч о слагању глагола са координираним субјектом (Марушич и др. 2015, Вилер Голд и др. 2016), и ми полазимо од те тврдње и узимамо у обзир закључке које износе Марушич и др. (2015).

за центар у Нишу показују да је слагање са последњим чланом координираног субјекта значајно јаче када се глагол слаже са координираним субјектом чији је последњи члан средњег рода, а координирани чланови су дати у редоследу женски : средњи род, него са координираним субјектом чији је последњи члан женског рода – када су координирани чланови дати у редоследу средњи : женски род. Уколико узмемо у обзир тврдње ових аутора, онда последњи члан координираног субјекта кога чине чланови дати у редоследу средњи : женски род има слабу могућност да постане контролор слагања. Ови аутори нису испитивали каква је размера образаца слагања када се глагол слаже са модификованим координираним субјектом. Уколико наши резултати покажу другачију слику од оне коју бележе Вилер Голд и др. (2016), редослед вредности рода и линеарна блискост нису једини фактори који утичу на слагање са последњим чланом координираног субјекта, или линерна блискост није фактор који једино утиче на слагање са овим последњим чланом.

2.2. Питања, хипотеза и циљ рада

На основу досадашњих сазнања, сматра се да глагол вредност за род може добити на три начина: 1) уметањем дифолт вредности, 2) слагањем са првим чланом координираног субјекта, 3) слагањем са последњим чланом координираног субјекта. У нашем раду полазимо од претпоставке да је разрешено слагање неуспело слагање, те да глагол добија вредност мушког рода уколико не успе слагање са једним од чланова координираног субјекта. До неуспелог слагања долази када је опционалност између првог и последњег члана координираног субјекта толико јака да се глагол не може сложити нити са једним од њих. Питање је који ефекти доприносе да се опционалност реши у корист слагања са последњим чланом координираног субјекта, услед чега се смањује могућност да дође до неуспелог слагања.

У истраживању Марушич и др. (2015) и Вилер Голд и др. (2016) тврди се да линеарна блискост има значајну улогу у одабиру последњег члана конјункције за контролора слагања. Ови приступи упориште проналазе у оквиру линеарне теорије, где је линеарна блискост последњег члана конјункције фактор који одређује избор само последњег члана конјункције за контролора слагања (уп. примере 4–7, у којима је дат број јединица који чланове координираног субјекта дели од глагола). Ако је линеарна блискост између последњег члана конјункције и глагола једини фактор који одређује избор последњег члана за контролора слагања, а линеарна блискост последњег члана иста без обзира на то да ли су чланови (не)модификовани (види примере 4–7), онда неће бити значајне промене у слагању са последњим чланом када је координирани субјекат (не)модификован. Услед модификације последњег члана координираног субјекта и оба члана координираног субјекта, линеарна блискост првог члана конјункције смањује се (види примере 6 и 7). Када је модификован само први

члан координираног субјекта, линеарна блискост између првог члана и глагола иста је као и када чланови нису модификовани (упоређи примере 4 и 5) – први члан је други по реду најближи члан глаголу. На основу изнетих тврдњи дефинисали смо хипотезу (1) и њене предикције које тестирамо експериментом 1. Хипотезу (1) и њене предикције проверавамо и на материјалу из корпуса.

4. Виолончела и виоле су нестале_{ЛИН}/нестали_{РАЗ}/нестала_{ХИЈ} без трага.

1 2 3 4 5

5. Одређена виолончела и виоле су нестале_{ЛИН}/нестали_{РАЗ}/нестала_{ХИЈ} без трага.

1 2 3 4 5 6

6. Виолончела и одређене виоле су нестале_{ЛИН}/нестали_{РАЗ}/нестала_{ХИЈ} без трага.

1 2 3 4 5 6

7. Одређена виолончела и одређене виоле су нестале_{ЛИН}/нестали_{РАЗ}/нестала_{ХИЈ} без трага.

1 2 3 4 5 6 7

Хипотеза 1: Слагање се дешава на интерфејсу са фонологијом, тј. линеарна блискост последњег члана глаголу одређује избор последњег члана конјункције као контролора слагања.

Предикција 1: Пошто се линеарна блискост последњег члана конјункције не мења када су чланови координираног субјекта (не)модификовани, слагање са последњим чланом конјункције биће слично продуковано у свим условима са модификацијом и у условима без модификације.

Предикција 2: Ако је линеарна блискост фактор који утиче једино на одабир последњег члана конјункције за контролора слагања, онда ће последњи члан бити подједнако добар контролор слагања без обзира на то који је од чланова координираног субјекта модификован.

2.3. Експеримент 1 и експеримент о коме реферишу Вилер Голд и др. (2016): дизајн и процедура

Методологија експеримента 1 базирана је на методологији установљеној у експерименту о коме реферишу Вилер Голд и др. (2016): модел реченице које претходе супституенту садрже именице мушког рода и адвербијалне одредбе да би се избалансирала дужина примера (као у примерима 8–10). Као супституенти употребљени су координирани субјекти који се састоје из неживих множинских именица средњег и женског рода.³ Дизајн и процедуру продукцијског експеримента објаснићемо на примеру експеримента 1, при

³ И експеримент 1 и експеримент о коме реферишу Вилер Голд и др. (2016) садржали су по 6 услова, а сваки услов тестиран је са по 6 примера. У овоме раду коментаришемо само три

чему ћемо документовати примерима само оне услове које коментаришемо у овоме раду.

Продукцијски експеримент 1 садржао је подједнак број критичних примера и филера: 36 критичних примера, те 36 филера. Под критичним примерима подразумевамо примере који покривају услове тестиране експериментом – координирани субјекти које изворни говорници треба да употребе уместо именица мушког рода из модел реченице и којима прилагођавају остатак реченице. Што се филера тиче, они се уводе из најмање два разлога: 1) не би ли се избегла могућност да испитаник препозна оно што је предмет истраживања, 2) да би испитаник имао могућност одмора од само једног типа задатка који је задат у експерименту.⁴

Експеримент 1 садржи шест услова: а) модификација првог конјункта женског рода док је последњи конјункт средњег рода немодификован (1ФН), б) модификација последњег конјункта средњег рода док је први конјункт женског рода немодификован (2ФН), в) модификација оба конјункта женског и средњег рода (ОбаФН), г) модификација првог конјункта средњег рода док је последњи конјункт женског рода немодификован (1НФ), д) модификација последњег конјункта женског рода док је први конјункт средњег рода немодификован (2НФ), ђ) модификација оба конјункта средњег и женског рода (ОбаНФ) (види примере који су дати 8–10, а који важе за услове под г, д и ђ). Резултате добијене овим продукцијским експериментом за услове од г до ђ упоредићемо са једним од услова из експеримента о коме реферишу Вилер Голд и др. (2016): координирани субјекат који се састоји из првог члана средњег и последњег члана женског рода (НФ).

8) модификација првог конјункта средњег рода (1НФ)

Модел реченица: Бубањ је изгубљен без трага.

Супституент: Одређена виолончела и виоле.

9) модификација последњег конјункта женског рода (2НФ)

Модел реченица: Извор је насликан на платну.

Супституент: Имања и поменуте викендице.

10) модификација оба конјункта средњег и женског рода (ОбаНФ)

Модел реченица: Крејон је узет из шминкернице.

Супституент: Извесна белила и извесне оловке.

У експерименту су коришћене именице средњег и женског рода ексцерпирани из *Речника српскога језика* (РСЈ 2007), из *Обратног речника српскога језика* (Николић 2000), и из *Лексичко-фреквенцијског корпуса савременог срп-*

услова из експеримента 1 и један услов из експеримента о коме реферишу Вилер Голд и др. (2016).

⁴ Дизајн филера нећемо детаљније коментарисати због ограничености простора. Филери се могу наћи на линку који је дат у делу Прилог.

ског језика (Арсенијевић 2015а). Приликом дизајнирања експеримената, водили смо рачуна о следећем: 1) сваки пример морао је адекватно бити распоређен по условима – сви примери су адекватно распоређени у 6 листа како би се избалансирала модификација и редослед родова, 2) све именице подједнако су фреквентне у употреби у српском језику, 3) сваки од примера из продукцијског експеримента природан је и прихватљив говорницима српског језика.

Процедура

Продукцијски модификаторски експеримент 1, као и експеримент о коме извештавају Вилер Голд и др. (2016), спроведен је коришћењем онлајн софтвера *Ibex Farm*. Свака експериментална сесија за продукцијски експеримент 1, као и за експеримент Вилер Голд и др. (2016), састоји се из три дела: попуњавање биографских упитника, израда примера за вежбу и централни део експеримента. Биографски упитник је попуњаван како бисмо имали увид у информације као што су територија на којој је испитаник живео, где је рођен и где се школовао (да ли је испитаник живео ван територије Србије), које стране језике говори, са које су територије родитељи испитаника.

Процедура за продукцијски експеримент је следећа: испитаници најпре виде модел реченицу на екрану рачунара и имају задатак да је прочитају наглас (као у примеру 11). Модел реченица садржи именицу мушког рода са којом се глагол слаже и која је болдирана. Модел реченица нестаје са екрана притиском на дугме нула, услед чега се јавља супституент (као у примеру 12). У следећем кораку, уместо болдираног дела из модел реченице потребно је употребити супституент, потом том супституенту прилагодити предикат из модел реченице, те нову реченицу изговорити наглас (као у примеру 13, у коме су наведени могући одговори). Одговори испитаника снимају се програмом за снимање звука *Audacity* (у wav формату), након чега се ради анализе сваки одговор кодира као РАЗ (скраћеница за разрешено слагање), ЛИН (скраћеница за слагање глагола у роду са последњим конјунктом превербалног координираног субјекта), те ХИЈ (скраћеница за слагање глагола у роду са првим конјунктом превербалног координираног субјекта). Ове скраћенице користимо у целом раду.

11) Модел реченица: **Бубањ** је изгубљен без трага.

12) Супституент: Одређена виолончела и виоле.

13) Циљани израз: Одређена виолончела и виоле су изгубљени_{РАЗ} / изгубљене_{ЛИН} / изгубљена_{ХИЈ} без трага.

У нашем истраживању су, као и у експерименту Вилер Голд и др. (2016), учествовали изворни монолингвални говорници српског језика који су студенти почетних година Универзитета у Нишу, нелингвисти без експлицитног лингвистичког образовања у последњих пет година. У истраживање нису укључени билингвални говорници. Укупан број испитаника јесте 30.

2.4. Подкорпус формиран претрагом *Српског мрежног корпуса*

Спровели смо истраживање на материјалу *Српског мрежног корпуса* јер је реч о аотираном корпусу у коме је могуће задати упит који се тиче вредности рода и броја чланова координираних субјеката. Претрагом овог корпуса ексцерпирани смо само оне примере у којима се глагол слаже са координираним (не)модификованим субјектом који се састоји из првог члана средњег рода и из последњег члана женског рода. Пошто нас у овоме раду интересује само слагање глагола са координираним субјектом кога чине неживе именице у множини, извршили смо филтрирање, те смо од 1010 ексцерпираних примера издвојили једино оне примере у којима је глагол сложен са превербалним координираним субјектом кога чине две координиране неживе именице. Укупан број таквих примера који су чинили наш подкорпус јесте 133, и то 73 примера у којима је глагол сложен са модификованим координираним субјектом и 50 примера у којима је глагол сложен са немодификованим координираним субјектом. Приликом претраге корпуса није могуће задати упит тако да се као резултат добије координирани субјекат чији су чланови модификовани на један од три наведена начина (види примере 8–10, у којима су излистани услови), те место модификације у овом случају не можемо узимати у обзир.

3. СЛАГАЊЕ ГЛАГОЛА СА КООРДИНИРАНИМ (НЕ)МОДИФИКОВАНИМ СУБЈЕКТОМ ЧИЈИ СУ ЧЛАНОВИ ДАТИ У РЕДОСЛЕДУ СРЕДЊИ : ЖЕНСКИ РОД – ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ ПОДАЦИ И РЕЗУЛТАТИ ПРЕТРАГЕ КОРПУСА

3.1. Резултати продукцијских експеримената

Да подсетимо, у овоме раду у обзир узимамо три услова из експеримента 1 и један услов из експеримента о коме реферишу Вилер Голд и др. (2016), те су независне варијабле следеће: модификација првог члана координираног субјекта, модификација последњег члана координираног субјекта и модификација оба члана; немодификовани координирани субјекат. Као зависна варијабла узима се конгруенцијски образац: слагање с првим чланом координираног субјекта, слагање с последњим чланом координираног субјекта, слагање са целим координираним субјектом (тзв. разрешено слагање).

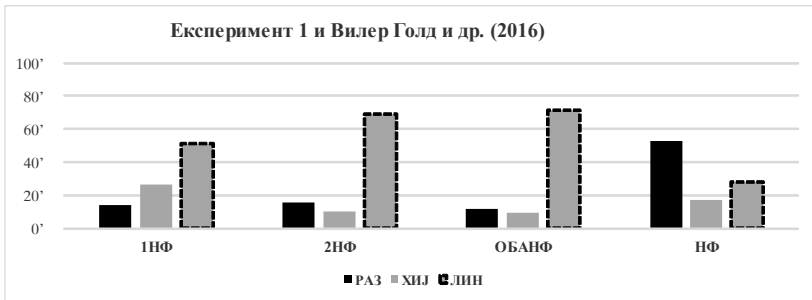
У овом делу наводимо резултате продукцијског модификаторског експеримента 1 за услове 1НФ, 2НФ, ОБАНФ. Овим резултатима придружили смо и резултате експеримента Вилер Голд и др. (2016) за услов НФ. Број одговора које су испитаници продуковали за сваки од образаца слагања претворили смо у проценте и резултати су представљени у Табели (1) и у Графикону 1

(в. Графикон 1 на коме је дат проценат продукуваних одговора за сваки од образаца слагања у оквиру сваког од 3 тестирана услова: 1НФ, 2НФ, ОБАНФ из експеримента 1 и за један услов из експеримента Вилер Голд и др. (2016)).

Табела 1. Проценти за услове из експеримента 1 и за услов из експеримента Вилер Голд и др. (2016)

	1НФ	2НФ	ОБАНФ	НФ
РАЗ	14,4%	16%	11,6%	53%
ХИЈ	26,6%	10%	9,4%	17%
ЛИН	51,6%	69,4%	71,6%	28%

Графикон 1. Процент одговора за сваки од образаца слагања у експерименту 1 и у експерименту Вилер Голд и др. (2016)

Резултати показују да је сличан однос процената разрешеног слагања за сваки од услова из експеримента 1, док је овај образац три и по пута чешће употребљен за примере из Вилер Голд и др. (2016) експеримента. Образац у коме се глагол слаже са последњим чланом координираног субјекта, пак, значајно је чешће употребљен за услове у којима су чланови модификовани на један од три начина него за услов у коме су чланови немодификовани (за услов 1НФ скоро два пута више него за услов НФ; за услове 2НФ и ОБАНФ чак два и по пута више него за услов НФ). Наши резултати показују да је слагање са последњим чланом координираног модификованог субјекта најчешће одабран образац слагања.

Како бисмо проверили да ли постоји статистички значајна разлика, урадили смо најпре z-тест за резултате експеримента 1 (види Табелу 2). Резултати ће бити прокоментарисани у делу Дискусија.

Табела 2. Резултати *z*-теста за експеримент 1

Тип слагања	2ФН : Оба ФН	1НФ : 2НФ	1НФ : Оба НФ	2НФ: ОбаНФ
ЛИН		Z=-2,196, p<0,03	Z=-2,456, p<0,01	
РАЗ				

Урадили смо *z*-тест за поређење резултата експеримента 1 са резултатима експеримента Вилер Голд и др. (2016). Резултати су представљени у Табели 3. У делу *Дискусија* биће прокоментарисани резултати у контексту предикција и хипотезе.

Табела 3. Резултати *z*-теста за поређење експеримента 1 и експеримента Вилер Голд и др. (2016)

Тип слагања	1НФ:НФ	2НФ:НФ	ОбаНФ:НФ
ЛИН	Z=4,518, p< 0,0001	Z=7,802, p< 0,0001	Z=8,222, p< 0,0001
РАЗ	Z=-7,794, p< 0,0001	Z=-7,417, p< 0,0001	Z=-8,439, p< 0,0001

3.2. Српски мрежни корпус – резултати истраживања

Како смо већ навели, од 1010 примера добијених након прве претраге *Српског мрежног корпуса*, формирали смо подкорпус који су чинили само примери у којима се глагол слаже са превербалним координираним субјектом кога чине неживе именице. Подкорпус се састоји од 133 примера, при чему је у 73 примера глагол сложен са координираним модификованим субјектом, а у 50 примера са координираним немодификованим субјектом. Добијене резултате претворили смо у проценте (резултати су дати у Табели 4).

Табела 4. Резултати претраге подкорпуса који је добијен претрагом Српског мрежног корпуса

Обрасци слагања	Модификовани координирани субјекат	Немодификовани координирани субјекат
ХИЈ	16,4%	12%
ЛИН	54,8%	46%
РАЗ	28,8%	42%

Урадили смо z-тест за тестирање пропорције из два независна узорка. Резултати показују да не постоји статистички значајна разлика у размери слагања са последњим чланом координираног субјекта када је координирани субјекат (не)модификован. Разлике нема ни у размери разрешеног слагања. Урадили смо z-тест како бисмо проверили да ли постоји разлика у размери разрешеног слагања и слагања са последњим чланом када је координирани субјекат модификован – резултати показују да постоји статистички значајна разлика ($Z=2,54$, $p < 0,01$). Z-тестом проверили смо и да ли постоји разлика у размери разрешеног слагања и слагања са последњим чланом када координирани субјекат није модификован – резултати показују да нема статистички значајне разлике.

Како резултати показују, када чланови нису модификовани, слагање са последњим чланом и разрешено слагање потврђени су у сличном броју примера (као у примерима 14–18, у којима су оба обрасца документована). Овакви резултати разликују се од резултата истраживања Вилер Голд и др. (2016). Што се тиче примера са модификованим координираним субјектом, слагање глагола са последњим чланом употребљено је у значајно већем броју примера него разрешено слагање – чак два пута већи број примера (као у примерима 19–24, у којима су оба обрасца документована). Овакви резултати сасвим су у складу са резултатима експеримента 1 – слагање са последњим чланом значајно је чешће од разрешеног слагања у условима модификације.

- 14) Предавања и радионице су се одвијале у три целине... (vinopedija.rs).
- 15) Предавања и презентације одржане су у просторијама основне школе „Петар Радовановић” (mibor.rs).
- 16) Обданишта и јаслице су лоциране у градској зони, а евидентан је недостатак (tutin.rs).
- 17) Дугмад и петље су направљени од основног белог материјала (rukotvorina.rs).
- 18) Колица и корпе су пуни микроба (mojedete.rs).
- 19) Неформална дружења и конференције су много утицале да се сви здружимо... (извор prijavise.org.rs).
- 20) Оваква предузећа и компаније су благотворне за мала места (b92.rs).
- 21) Пољопривредна предузећа и задруге окончале су сетву шећерне репе и семе слатког корена... (sombor.rs).
- 22) Морална питања и проповеди су строго забрањени у бенду (извор longplay.rs).
- 23) Разна решења и пречице су посебно истакнути у примедбама и саветима (mikroknjiga.rs).
- 24) Наведена знања и вештине су потребни ради даљег ангажовања (vojvodina.gov.rs).

3.3. Дискусија

Хипотеза 1 тврди да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом, односно линеарна блискост је фактор који одређује избор последњег члана конјункције као контролора слагања. Пошто се линеарна блискост последњег члана конјункције услед модификације не мења, претпоставка је да неће постојати значајна разлика у употреби овог образаца у експерименту 1 и у Вилер Голд и др. (2016) експерименту, те да ће овај образац слагања бити употребљен у истом броју случајева на материјалу из корпуса без обзира на то да ли је координирани субјекат (не)модификован. Како резултати продукцијских експеримената показују, слагање са последњим чланом конјункције значајно је чешће употребљено у експерименту 1 него у Вилер Голд и др. (2016) експерименту. Ово је различито од предикције (1). У истом су смеру и резултати добијени претрагом подкорпуса.

Што се разрешеног слагања тиче, резултати z-теста засновани на подацима из продукцијских експеримената потврђују да је већа шанса да дође до неуспелог слагања када се глагол слаже са координираним немодификованим субјектом. Супротно претходном, резултати претраге корпуса показују да се неуспело слагање употребљава подједнако често без обзира на то да ли је координирани субјекат (не)модификован. Резултате разрешеног слагања линеарна хипотеза не може да објасни.

Резултати експеримента 1 показују да је последњи члан превербалног координираног субјекта слабији контролор слагања за услов у коме је први члан координираног субјекта модификован него за остале услове. Када је први члан модификован, минимизована је линеарна дистанца између њега и глагола – он је тада други по реду најближи члан глаголу. Када се минимизује линеарна дистанца између првог члана и глагола, постоји јака опционалност између одабира првог и између одабира последњег члана координираног субјекта за контролора слагања. Пошто је последњи члан линеарно најближи, он је чешће одабиран за контролора слагања. Ово је различито од предикције (2). Линеарна хипотеза не може самостално да објасни добијене резултате, те ју је потребно модификовати.

3.4. Теоријске импликације

С обзиром на то да Бошковић (2009) сматра да је слагање чисто синтаксички процес, он не разматра чињеницу да услед модификације чланова координираног субјекта може доћи до промена у распореду образаца слагања, конкретно ових двају које у раду коментаришемо. Закључци изнети у раду Бошковића (2009) не могу да објасне зашто је разрешено слагање потврђено нижим нивоом учећића у експерименту 1 и на примерима из корпуса у којима се глагол слаже са координираним модификованим субјектом.

Резултати тек делимично могу бити објашњени помоћу приступа Марушича и др. (2015) и Вилер Голд и др. (2016), те би их требало модификовати. Марушич и др. (2015) сматрају да је линеарна блискост фактор који одређује избор само последњег члана конјункције као контролора слагања у оквиру једне граматике. Никаква модификација не би требало да доведе до промена у употреби овог обрасца. Међутим, наши резултати показују супротно. Уколико узмемо у обзир само експеримент 1, приметимо да је слагање са последњим чланом координираног субјекта најслабије употребљено за услов у коме је само први члан модификован. Када је само први члан модификован, линеарна дистанца између првог члана конјункције и глагола је минимизована, те први члан има јачу шансу да постане контролор слагања него када је линеарна дистанца између њега и глагола максимизована (упореди примере 4, 5, 6 и 7). У том случају, јака је опционалност између слагања са последњим и слагања са првим чланом координираног субјекта. Слагања са последњим чланом је ипак више, јер је он линеарно најближи глаголу. С обзиром на наведену опционалност у условима модификације када се први и последњи члан конјункције надмећу за контролора слагања, много је мања шанса да дође до разрешеног слагања него када те опционалности нема. Овакви резултати показују да линеарна блискост јесте фактор који утиче на одабир последњег члана конјункције за контролора слагања, али и да линеарна блискост не утиче само на избор последњег члана за контролора слагања. Линеарна блискост је стога фактор који одређује избор било првог, било последњег члана конјункције у оквиру једне граматике. Ово потврђују не само резултати нашег експерименталног истраживања него и резултати претраге корпуса.

Истраживање које су спровели Вилер Голд и др. (2016) показало је да је линеарна блискост последњег члана глаголу значајан фактор приликом одабира контролора слагања у роду, као и да је средњи род бољи контролор слагања од женског рода. Ови аутори нису разматрали чињеницу да женски род може ојачати у условима модификације. Како наши резултати показују, линеарна блискост између последњег члана и глагола и модификација јачају могућност да овај члан постане контролор слагања, без обзира на то што је женског рода, као и да смањена линеарна дистанца између првог члана и глагола слаби шансу да дође до неуспелог слагања. Добијени резултати иду у прилог хипотези да је слагање процес који се дешава и на интерфејсу са фонологијом.

Резултати за разрешено слагање не могу бити објашњени помоћу линеарне хипотезе – она не предвиђа да до разрешеног слагања може доћи. Зато у овом раду разрешено слагање посматрамо као неуспело слагање до кога долази само онда када линеарна блискост као један од најзначајнијих фактора, те вредност рода, као други, не допринесу одабиру једног од чланова координираног субјекта за контролора слагања.

4. ЗАКЉУЧАК

У овом раду истраживали смо ефекте који доприносе разрешењу опционалности између слагања са последњим чланом превербалног координираног субјекта и разрешеног слагања на материјалу добијеном израдом продукцијских експеримената и на материјалу ексцерпираном из *Српског мрежног корпуса*. Резултати експеримента о коме реферишу Вилер Голд и др. (2016) за услов у коме се глагол слаже са координираним субјектом кога чине први члан средњег и последњи члан женског рода показују да је слагање глагола са последњим чланом потврђено нижим нивоом учешћа од разрешеног слагања, док резултати претраге подкорпуса указују да говорници српског језика подједнако често користе ова два обрасца слагања. Резултати продукцијског експеримента 1 за услов у коме се глагол слаже са координираним модификованим субјектом датим у редоследу средњи : женски род и резултати претраге подкорпуса недвосмислено потврђују да је слагање глагола са последњим чланом координираног модификованог субјекта образац слагања који је потврђен значајно већим бројем погодака него разрешено слагање. Претпоставили смо да је линеарна блискост између последњег члана конјункције и глагола посредована модификацијом допринела да говорници пре одаберу слагање са последњим чланом него разрешено слагање, што резултати и потврђују. Резултати продукцијског експеримента 1 показују и да је слагање са последњим чланом документовано најмањим бројем одговора за услов ИНФ у односу на остале услове, те сматрамо да линеарна блискост не утиче само на избор последњег члана за контролора слагања. Мањи број одговора за разрешено слагање како у продукцији тако и на примерима из подкорпуса у којима се глагол слаже са координираним модификованим субјектом потврђује нашу претпоставку да је разрешено слагање неуспело слагање, јер је овај образац значајно ослабљен када се јави јака опционалност између слагања са првим и слагања са последњим чланом, остварена на један од следећих начина: 1) када је позиција првог члана који је иначе слаб контролор ојачана јер се на његовом месту јавља члан средњег рода; 2) опционалност остварена у условима модификације, пре свега за услов ИНФ, када се минимизује линеарна дистанца између првог члана и глагола.

Наши резултати иду у прилог хипотези да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом. Супротно ранијим претпоставкама заговорника овог приступа да је линеарна блискост фактор који утиче само на избор последњег члана конјункције за контролора слагања (Марушич и др. 2015), те да у условима модификације неће доћи до промена, јер се линеарна блискост између последњег члана и глагола не мења, наши резултати показују да је линеарна блискост фактор који секундарно утиче и на слагање са првим чланом конјункције. Линеарна блискост је фактор који у условима модификације у оквиру

једне граматике одређује избор било првог било последњег члана конјункције, што непосредно умањује могућност да дође до неуспелог слагања. Опционалност између првог и последњег члана конјункције посредована модификацијом и променама линеарне блискости директно одређује однос између слагања са последњим чланом и разрешеног слагања.

ЛИТЕРАТУРА

- Бојовић 2003:** Д. Бојовић, Неки случајеви конгруенције координиране субјекатске синтагме с препонираним и постпонираним предикатом у српском језику, *Српски језик*, VIII, 539–555.
- Вилер Голд и др. 2016:** J. Willer-Gold, B. Arsenijević, M. Batinić, N. Ćordalija, M. Kresić, N. Leko, F. Lanko Marušić, T. Milićev, N. Milićević, I. Mitić, A. Nevins, A. Peti-Stantić, B. Stanković, T. Šuligoj, J. Tušek, Conjunction Agreement and Gender in South Slavic: From Theory to Experiments to Theory, *Journal of Slavic Linguistics*, Special Issue Agreement in Slavic, 24(1), 187–225.
- Вилер Голд и др. 2017:** J. Willer-Gold, B. Arsenijević, M. Batinić, M. Becker, N. Ćordalija, M. Kresić, N. Leko, F. Marušić, T. Milićev, N. Milićević, I. Mitić, A. Peti-Stantić, B. Stanković, T. Šuligoj, J. Tušek, and A. Nevins, When linearity prevails over hierarchy in syntax, *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America PNAS*, 495–500.
- Корбет 1983:** G. Corbett, Слагање предиката са више субјеката у српском језику, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 12, 93–103.
- Кошпрдић 2016:** М. Кошпрдић, Конгруенција по роду именица општег рода на формант -ица код говорника српског језика, *Наслеђе*, 35, 107–121.
- Маретић 1899:** Т. Маретић, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Марушич и др. 2015:** F. Marušić, A. Nevins, W. Badecker, The grammars of conjunction agreement in Slovenian, *Syntax*, 18(1), 39–77.
- Московљевић 1983:** Ј. Московљевић, О конгруенцији глагола са напоредном именичком синтагмом, *Психологија: часопис Савеза друштва психолога Србије*, 16(4), 72–78.
- Станојчић 1967:** Ж. Станојчић, *Језик и стил Ива Андрића (функције синонимских односа)*, Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.

Станојчић 1980: Ж. Станојчић, *Синтакса језика Лазе К. Лазаревића. [Део] 2, Реченички односи*, Београд: Институт за српскохрватски језик.

ИЗВОРИ

Арсенијевић 2015а: Бобан Арсенијевић, *Лексичко-фреквенцијски корпус савременог српског језика*, Ниш: Филозофски факултет.

Николић 2000: Мирослав Николић, *Обратни речник српског језика*, Нови Сад: Матица српска, Београд: Институт за српски језик.

РСЈ 2007: Мирослав Николић (ур.), *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска.

Српски мрежни корпус 2014: Nikola Ljubešić i Filip Klubička, *Serbian web corpus (srWac)*. Доступно на: < http://nl.ijs.si/noske/all.cgi/first_form?corpname=srwac;align=>

ПРИЛОЗИ

Комплетан експеримент може се наћи у дисертацији 316–336. стране, а уводни део за продукцијске експерименте 248–249. стране. Дисертација је доступна на линку http://filum.kg.ac.rs/dokumenta/arhiva/Doktorska_disertacija_Ivane_Mitic.pdf

RESOLVED AGREEMENT AND LINEAR SUBJECT-VERB AGREEMENT

Summary

This paper examines the effects that initiate linear agreement when the verb agree with preverbal coordinated (un)modified subject whose first member is a neuter plural noun and the second is feminine plural in contrast to resolved agreement. Experimental studies to date (Willer Gold et al. 2016) and those on corpus material (Maretić 1899, Corbett 1983) show that resolved agreement is a more commonly used agreement pattern than linear agreement when coordinated subject is unmodified. As significant factors, the linearity of the last member to the verb (Marušič et al. 2015 – for Slovenian; Willer Gold et al. 2016 – for Serbian) and gender value (Wheeler Gold et al. 2016) are recognized. In this paper, with the use of the elicited production experiment and the search of the Serbian Web Corpus, it was examined what is happening under the conditions of modification, and whether the linear closeness has an effect on the agreement with the first member of the coordinated subject. The results show that linearity is a factor that influences not only agreement with

the last member but also agreement with the first member of the coordinated modified subject, and the optionality between the first and last member of the coordinated subject caused by linear closeness changes, reduces the chance of resolved agreement.

Keywords: agreement, coordinated subject, gender, linearity, modification.

Ivana Z. Mitić